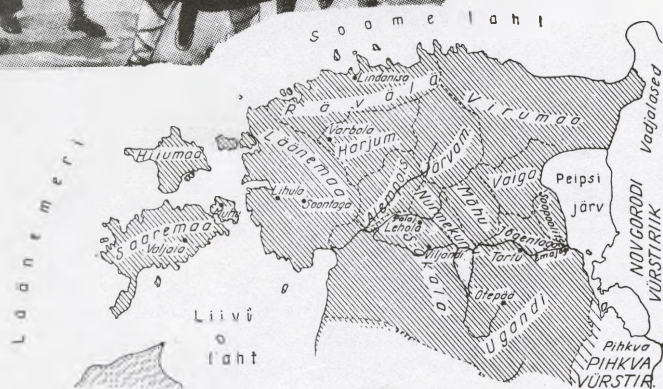

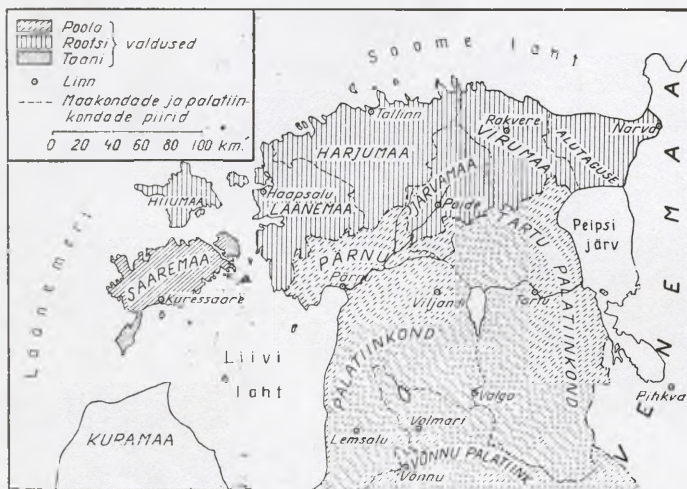
EESTI NOORTEJUHTIDE KURSUS 1973
TUNEEIAS

Loeng: Richard Norvell

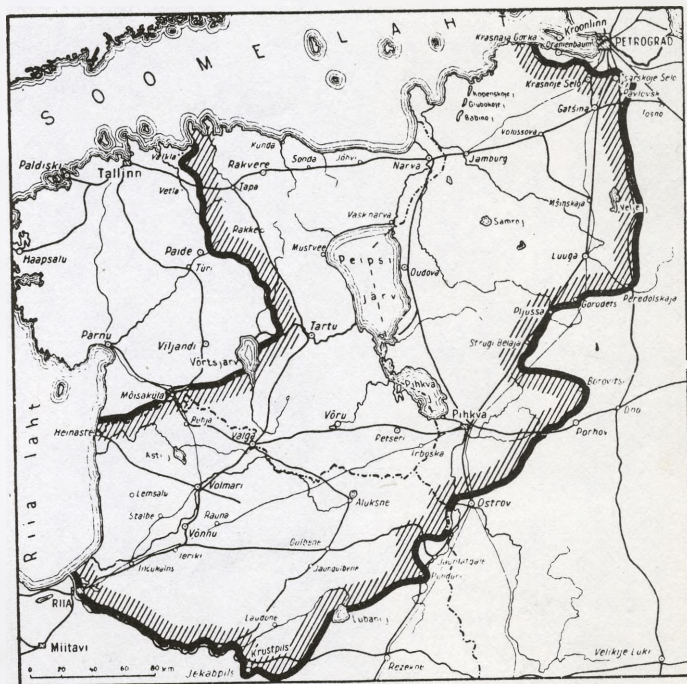
EESTI AJALUGU

Eesti muistsed maakonnad XIII sajand

Eesti Rootsi, Pool. ja Taani valduses, a. 1600.

Eesti Vabadussõja kaart.

Must joon näitab: 1) kui kaugele tungisid punased Eesti alale Vabadussõja ajal 2) Eesti vägede hilisema vastupealetungi ulatus.

Nõukogude Liidu sõjaväe esindus „Riigivolikogu” koosolekul 22. juulil 1940, kus Moskvast tulnud käsul otsustati paluda Nõukogude Liidu Ülemnõukogu vastu võtta Eesti NSV liiduvabariigina Nõukogude Liidu koosseisu.

Niisuguste paatidega põgenesime 1944. aasta sügisel Eestist Rootsi üle tormise mere.

EESTI AJALUGU

Koostanud: Richard Norvell

Muistne iseseisvuse
ajajärk - 1227

Suurimaks ühiskondlikuks ühikuks oli maakond. Muistse iseseisvuse ajal oli 8 suuremat maakonda: Sakala, Ugandi, Läänemaa, Saaremaa, Harjumaa, Rävala, Virumaa ja Järvamaa. Riiklikku korraldust sellel ajal polnud Eestis, ainult suuremate hädaohtude ajal loodi kontakte naabermaakondadega. Sõjadki tollel ajastul kandsid rohkem röövkäikude ilmet.

Maakonnad jagunesid omakorda kihelkondadeks ja igal kihelkonnal oli oma linnus, vahel isegi mitu. Kihelkonnas olid mitmed külad (küalakond). Väiksemaiks ühiskondlikuks ühikuks oli perekond, oli kahte liiki perekondi: normaalperekondi ja suurperekondi.

Eesti alade kogu rahvastiku võib hinnata ca 175.000 isikule. Oli nii vabasid kui ka orje.

Muistse iseseisvuse lõpuajajärk algab sellega, et saksa misjonärid ja kaupmehed hakkavad huvi tundma Läänemere idaranniku üle.

Algul vallutatakse Liivlaste ja lätlaste alad. Rahvas neil aladel ristitakse ja neid kasutatakse ära abivägedena Eesti vallutamisel. Tõsisema ilme võtab olukord siis, kui piiskopiks saab Liivimaal Albert. Ta saab luba paavstilt korraldada ristisõda Läänemere paganate vastu. Võidetava maa pühendas ta Jeesuse emale Maarjale, sellest siis hilisem nimetus Maarjamaa.

A. 1152 loodakse Saksa Mõõgavendade ordu ristiusustamise ette - käände all, öieti küll maa vallutamiseks.

1208 tungisid sakslased Eesti aladele - Ugandi maakonda. Eesti muistne vabadusvõitlus algab! Otepää linnus vallutatakse ja põletatakse maha. Umbruskond rüüstatakse. Peale seda pöördutakse tagasi Liivimaale koos röövitud saagi, loomade ja vangidega. Seega selle aasta sõjakäik oli rohkem röövkäigu laadi. Ugallased kutsuvad sakalased appi ja tehakse "vastukülaskäik" läti naabritele. Kaks aastat hiljem piiravad Otepää ülesehitatud linnust venelased, kuid lahkuvad peatselt. Samal aastal ilmuvad jällegi sakslased koos liivlaste ja lätlastega Eesti, kuid ka need lahingud on röövkäikude laadi. Eestlased omakorda piiravad Võnnu linnust, teada saades, et suur abivägi on teel, tõmbuvad eestlased tagasi ning meelitavad vaenlased lõksu - s.o. Ümera lahing - eestlased võidavad.

"Ümera lahing oli üks eestlaste suurimaid võite muistses vabadusvõitluses. Teate sellest võidust saadeti kõikidesse maakondadesse ja töötati võidelda "kui üks süda ja üks hing pealetungijate vastu". Lähematel aastatel jätkub võitlus - kord sakslased, liivlased ja lätlased tungivad Eesti, kord jällegi eestlased vaenlase alale. Igakord pöördutakse tagasi oma piirkondadesse - seega ikka veel rüüstamisretked. Ka venelased käivad rüüstamas Eesti alasid. A. 1212 tungivad venelased juba sügavamale - piiravad Harjumaal Varbola linnust. Sakala vanem Lembitu käib samaaegselt Pihkva alasid rüüstamas. Sakslastega sõlmitakse kolmeaastane vaherahu. Juba enne selle lõppu ründavad sakslased Lembitu linnust Lihula, vallutavad selle. Lembit viiakse vangi ja ristitakse. Vabaneb peale seda kui annab oma poja pantvangiks.

Eestlased leiavad, et peab hävitama Riia, sest siis hävineb sakslaste peamine baas. Seda plaani proovivad realiseerida koostöös kolme eestlaste malevat - Saaremaa, Sakala ja Läänemaa. Rünnak ebaõnnestub.

Lembitu näeb hädaohu suurust jakatsub kogu Eesti maakonnad koguda ühiseks võitluseks vaenlaste vastu. Tal õnnestub saada kokku 6000 meest. Kuid vaenlase ülivõim liiga suur ja Madisepäeva lahingus 1217 lüüakse eestlaste malevad, Lembitu langeb lahingus, see oli suur ja valus hoop eestlastele, kuna langes mees, kes oli alustanud eestlaste kogumist ühiseks vastupanuks.

Eestlaste vabadusvõitlus kestab nii kümnekond aastat. Oli kaotatud lahinguid, oli langenud mitmeid tuntud vanemaid, kuid lootust ei kaotatud. Vallutatud ja ristitud maakonnad löid esimesel juhul jälle lahku, ristimine pesti maha ja haarati uuesti relvad. Sakslased ei julgenud Eesti aladele elama asuda, vaid pöördusid kindlamale kohale - Liivimaale tagasi.

Piiskop Albert pöördub seepärast abi otsima taanlaste juurest. Taanlased maanduvad Räväläs Lindanise linnuse all. 1219 alistatakse põhja maakonnad. Ristitakse peamiselt vanemaid. Mingit selgitust ristiusu kohta ei anta ja see jääb rahvale arusaamatuks. Taanlastel tihti tüli ka sakslastega, kuna tihti taheti ristida samu maakondi. A. 1220 ilmuvad Läänemaale ka rootslased. Nad vallutavad Lihula linnuse. Peale kuninga, Johan Sverkerssoni, tagasipöördumist Rootsi, vallutavad saarlased tagasi Lihula tappes 500 mehelise garnisoni.

A. 1222 teevad eestlased katse vaenlased maalt välja suruda. "Üks maakond teise järgi vabastatakse. A. 1223 on peale Tallinna kogu maa vaenlastest puhastatud. Sellele vaatamata ei läinud korda vabadust hoida. Liiga palju mehi oli langenud võitluses. Ja vaenlasriikide arv oli liiga suur, igast maailmakaarest tungiti Eesti aladele ning 1227 aastal murtakse muistne eestlaste vastupanu lõplikult.

Orduaeg Eestinaal
1227 - 1561

Nüüd olid kõik idapool Läänemerd olevad alad risiusutoojate võimu all. Eesti-, Liivi- ja Kuranaad kutsutakse ühise nimega - Vana Liivimaa. Võitjad asuvad oma valduspiirkondadesse elama. Ehitatakse lossid, kirikuid ja kloostrid.

Eestlased kaotavad oma poliitilise vabaduse. Kuid esialgu vabad talupojad jäid vabadeks, orjad jäid orjadeks jne. Ka maaomandus jääb püsima esialgu. Kaubanduse võtavad aga sakslased üle. Maksud viiakse aga süstemaatilisteks. Kohustustena tulevad juurde losside ja kirikute ehitamine.

Eestlaste elu kujuneb raskemaiks Taani aladel. Lääninehed otsustasid siin rohkem kui ordu aladel. Tõstetakse aina makse, hakatakse maad võõrandama.

Harjumaal otsustatakse võõrad maalt välja lüüa. 23. aprillil 1343 algab Jüriöö mäss. Asuti Tallinnat piirama. Ka teistes maakondades jälgitakse eeskujule. Sakslased tulevad Taanile appi, eesti "kuningad" meelitatakse läbirääkimistele ja hukatakse. Hiljem purustatakse eestlaste vägi Tallinna all. Peale Jüriöö mässu müüb Taani kuningas oma alad ordule.

Linnadesse tuleb aina enam saksa käsitöölisi ja kaupmehi ja varsti nad on ülekaalus linnades. Saksa kombed ja saksa keel hakkavad domineerima.

Lääninehed laiendavad oma mõisu. Talurahval tekkib maksuvõlgasid. Talupojad hakkavad oma taludest lahkuma "paremate" mõisnike juurde. Kuna tekib tööjõu puudust, siis ei lubata enam ilma loata oma maalapilt lahkuda - seda nähet kutsume sunnimaisuseks.

Eesti talupoegade hulgas võime eraldada: 1) maavabad 2) vabatalupojad 3) adraltalupojad 4) üksjalad ja 5) maatud.

1500 aastate algul usupuhastus. Tallinnas 1523. Nagu mujalgi käsikäes rahutuste ja kirikute rüüstamisega. Lääninehed lootsid sellega veelgi oma võimu laiendada ja saada kloostrite varandusi.

"Uldiselt võime ütelda, et orduaeg oli rahuaeg Eestis, sest polnud sõdu ega rüüstamisi välisvaenlaste poolt.

1492 asutab Moskva suurvürst Narva jõe kaldale Ivangorodi ja hädaoht idast kasvab. Ta järglane tsaar Ivan Julm alustab sõda Liivimaa vastu. Uuesti riisumised ja põletamised algavad. Narva ja Tartu vallutatakse. Kõige enam kannatavad talupojad, sest neil polnud kuhugi varju minna. Hädas hakab ordu otsima abi väljaspoolt.

Taani ostab Saare- ja Lääneosa.

Tallinn ja Harju otsivad Rootsi kaitset.

Lõuna-Eesti läheb Poola alla.

Tartu ja Narva esialgu venelaste all.

Rootsiaeg Eestis
1561 - 1721

Rootsi käes oli alul Põhja-Eesti alad. Sellest ajast hakatigi kutsuma Harju-, Viru-, Järva- ja Läänemaad EESTIMAAKS. Esialgu talupoegade elu raske, sest maal valitsevad edasi samad saksa mõisnikud mis varengi.

Lõuna-Eestit katsutakse poolastada. Saksa mõisnike asemel tuuakse poolakaid. Samuti tuuakse sisse jälle katoliku usu.

1629 sattub ka Lõuna-Eesti Rootsi kätte

1645 ka Saaremaa Rootsi käes (Brömsebro rahu)

Gustav II Adolphi ajal asutatakse koole Eestis, ka Tartu "Ulikool". Kohtud.

Juba Karl XI ajal oli tehtud hulga reforme Eestis, samades jälgedes käib ka Gustav II Adolf. 1680 mõisade ja suuromandite redutseerimine. Järgneb maade mõõtmine ja hindamine. Et osaliselt ära hoida mõinike omavoli kuid ka maksustamiseks tehakse erilised vakuraamatud, kus kõik kohustused olid ülesmääritud.

Karl XI annab välja hulga korraldusi talurahva kaitseks. Nendest ülalmainitud muudatustest tuligi talupoegade ütetus! see oli vanal heal Rootsi ajal!

a. 1700 algab Suur Põhjasõda. Algul on Karl XII edukas oma sõjas Venega, kuid hiljem pöördub sõjaõnn ja Eesti rüüstatakse kohutavamalt kui kunagi varem. Kogu Eesti- ja Liivimaa langeb Uusikaupunki rahu Venemaa kätte. Venelaste tehtud hävitustöö Eestis oli õudne. Selleks oli tsaar ise andnud käsu ja seda täideti sõna-sõnalt. (lhk. 131)

1721 - 1918

Suure-Põhjasõjas oli Eesti saanud kohutavalt kannatada. Palju linnu oli maatas, elanikud osalt tapetud, osalt vangi viidud. Sõja ajal oli ka "must surm" (katk) teinud puhta töö. Arvestuste kohaselt oli pool eesti rahvast hävinenud. Alles pikkanööda hakkas maa kosuma.

Möisnikud väitsid nüüd, et eesti talupojad on pärisorjad ja seega ka nende maa ja varandus on möisniku oma. Vene riigivõim tunnistas seda seisukohta, kuna samasugune olukord oli ka Venemaal. Selliselt kujunes aastasajand peale Põhjasõda kõige raskemaks pärisorjuse ajaks kogu eesti rahvale. Oli juhtumeid kus talupojad aeti esiisade talust välja ja maa liideti otseselt möisaga. (vaata lhk.135)

Pärisorjus oli nii raske, et isegi mõningad juhtivad tegelased leiavad, et peab midagi ette võtma, see kõik toimub osaliselt valgustusajastu mõjul. Mitmed möisnikud panevad oma möisades maksma eriolukorra, selleks et parandada talupoegade-orjade elu-olu.

Vabameelsete vaadetega Aleksander I pani alul kogu Eestimaa jaoks maksma talurahva kaitseseaduse. See tagas talupoja omandiõiguse-õieti kasutamise-õiguse-, juhul kui tanaad "korralikult" haris. Möisnikud leidsid, et neile oleks kasulik talupoega ihuliselt priiks anda, maa aga enda kätte jätta. Nad töötasid sellise seaduse välja ja 1816 kinnitas Aleksander I selle "Eestimaa talurahva priikslaskmise seadus".

Peale seda algavat aega nimetame teoorjuse ajaks. Talupoeg oli vaba, maa oli aga nüüd ametlikult möisniku oma. Millest pidi talupoeg elama? Nüüd võis möisnik nõuda kui kõrget rendist ja tööaega kui tahes. (lhk 143)

Raske majandusliku olukorra tõttu tekib rahulolematust ja kuulduste tõttu, et keiser jagab tasuta maad Venemaal, puhkevad mitmel pool rahutused. Need nurjuvad ja "mässulisi" karistatakse rangelt.

Kõige tõsisemad rahutused tekkivad 1858. aastal, millised ajaloos on tuntud Maatra sõja nimetuse all.

Umbes sanal ajal hakkab talupoegi välja rändama Venemaale, kus asutatakse mitmed eesti külad.

1856. aastal oli välja antud uus talurahvaseadus, mis parandas nende eluvõimalusi. Pikka peale hakkas majanduslik elujärk paranema. Samaaegselt tõuseb rahvuslik iseteadvus. See pole mitte isoleeritud nähe Eesti kohta, kuna peame mees pidama, et terves maailmas on rahvustunde tugev tõus nn. nationalism.

Suur tähtsus on Kalevipoja ilmumisel (1857). Samuti iseteadvust tõstavad meie luuletajate Koidula, Weske jt. tooted. Samuti meie ärkamisaja kirjanikel ja näidendite kirjutajatel. Ajakirjandus.

See ajal hakatakse aina rohkem talusid vabaks ostma. Kõik see tõstab meie rahva iseteadvust ja julgust. Korraldatakse esinene Eesti üldlaulupidu a. 1869 ja see toob 15.000 isiku (tolle aja kohta väga suur arv) kokku. Asutatakse Eesti Kirjameeste Selts, antakse välja eestikeelseid ajalehti, katsutakse asutada kõrgemaid eestikeelseid kooli jne.

Algul ei tehtud erilisi takistusi selliseks tegevuseks vene võimude poolt, kuid peale 1881. a. algab venestamine. Katsutakse venestada väikerahvad ja neile peale sundida ka vene usk. Ka koolides sunnitakse peale venekeelne õpetus ja tehakse takistusi eesti keele tarvitamisel.

Võitluses venestamise vastu on suur osatähtsus meie eestikeelsel ajakirjandusel. Nimetama peaks esnajoones "Postimeest" Tartus. Eriti märgatav on see peale seda kui toimetajaks saab Jaan Tõnisson. "Olgugi meie rahvas väike, on ta ometi rahvas!" kuulutas Tõnisson "Postimehes". Ta õhutas igati rahvuslikku iseteadvust. Näidates, et ei tule häbeneda oma maad, rahvast ja keelt. Nõutakse jälle emakeelset haridust eesti koolides. Peab mees pidama, et samaaegselt kui võideldi venestamise vastu, tuli võidelda ka saksastamise vastu, eriti linnades.

Tallinnas hakkas Konstantin Päts välja andma ajalehte "Teataja". Päts leidis, et eestlased peavad tõstma oma majanduslikku standarti, siis on kerge tõsta ka rahvuslikku teadvust. Ta nõuab, et linna volikogus oleksid eestlased ja mitte sakslased. Nii õnnestubki järgmine aasta sissevalida peamiselt eestlasi.

Esimeses maailmasõjas sai Venemaa lüüa mitmes suures lahingus, selliselt suurenes aina sõjatüdinus ja nii tekkisid rahutused mitmel pool. Venemaal tegutsesid "pörandal" mitmed illegaalsed organisatsioonid, ohutades rahulolematust tsaarivalitsusega ja nõudes selle kukutamist. Veebruaris 1917 võtavad rahutused juba revolutsioonalse ilme ja tsaar abdikeerub.

Eestlased kasutavad ära rahutusi Venemaal ja üks Eesti delegatsioon nõuab omavalitsust Eestile. Et Vene Ajutist Valitsust mõjutada, korraldavad Petrogradis elavad eestlased rongikäigu läbi linna, millest võtab osa ca 40.000 isikut. Sellest mõjutatud kinnitabki Vene Ajutine Valitsus Eesti maaomavalitsuse seaduse. Nüüd ühendatakse senise Eestinaa kubermang ja eestlastest elanikkonnaga põhjapoolne Liivi kubermang ühiseks Eesti kubermanguks ja nüüd olid eestlased jälle osaliselt peremehed oma maa- ja.

Otsustati hakkata looma oma sõjavägi. Eestlasi oli vene armees ligi 100.000 meest, kuid hajutatud üle terve Venemaa. Raskusi Eesti väeosade loomiseks tegid nii eesti kui ka vene enamlaste (bolševikid) sõdurid. Kuid aasta lõpuks oli Eesti pinnal siiski moodustatud eesti diviis ja selle ülenaks sai Johan Laidoner.

Oktoobris 1917 kukutatakse Venemaa Ajutine Valitsus enamlaste poolt. Ka Eestis katsumavad enamlased võimu üle võtta. Kuid novembris 1917 kuulutab Eesti Maapäev enese ainsaks kõrgeimaks võimuks Eestis. Peale koosolekut tungivad aga enamlased koosoleku saali ja isegi peksavad mõnda saadikut.

Enamlased olid alustanud rahuläbirääkimisi Saksamaaga ja peatselt saadakse aru, et saksa väed tungivad Eestisse. Eesti Maapäev otsustab tegutseda kiirelt. Ja 1918 aasta alul volitab Eesti Maapäeva Vanematekogu EESTI PÄASTEKOMITEED -koosseisus Päts, Konik ja Vilms - väljakuulutada esimesel sobival võimalusel Eesti riiklik iseseisvus. Iseseisvuse manifest "kõigile Eestimaa rahvastele" avaldati Tallinnas 24. veebruaril 1918 (Pärnus üks päev varem). Samaaegselt seati ametisse esimene eesti valitsus Konstantin Pätsiga eesotsas. Kuid rasked päevad olid alles ees. Lähematel päevadel okupeeriti Eesti alad saksa vägede poolt, kusjuures sakslastel oli kavatsus luua Balti aladele Saksa hertsogiriigi.

Samaaegselt tunnustasid aga Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia Eesti Vabariiki de facto.

Sügisel 1918, peale Saksamaa kokkuvarisemist läänerrindel, lahkusid sakslaste väeüksused Eestist. Kuid nende kannul tungisid punaste väed Eesti aladele riisudes ja tappes. Eestil oli neile vastu saata ainult mõningaid kiirelt moodustatud vabatahtlikke üksusi, millised küll ei suutnud punaste pealetungi päris seisma panna, kuid küllpidurdada pealetungi kiirust sedavõrd, et rinde taga suudeti selle aja jooksul formeerida eesti väeüksusi. Peale selle kui venelased olid suutnud vallutada peaaegu poole Eestist, asusid meie äsjaloodud väeüksused vasturünnakule ja nüüd järgnes kangelaslikun ajajärk meie vabadusvõitluses - kus vastsündinud väikeriigi äsjaorganiseeritud puuduliku väljaõppega üksused suutsid minnes vastuoffensiivile tõrjuda naalt välja mitmekordselt tugevana vaenlase ja nii oli kevadeks 1919

Eesti puhastatud vene punastest vägedest. Kuidas oli see võimalik?

Algul oli väljakuulutatud vabatahtlik nobilisatsioon, hiljem sunduslik. Algul kõheldi, et kas ikka saab vastupanna "suurele Venemaale", kuid Vabariigi Valitsus ei kõhelnud. Kui nähti ka, et abi ja tuge on loota väljaspoolt, andis see usku ja kindlust. Inglise laevastik jõudis Tallinna sadamasse, inglased püüdsid kinni kaks vene laeva ja andsid need üle eestlastele. Saabus ka paar tuhat soome vabatahtlikku. Ka Taanist ja Rootsist kumastki üks kompanii.

Eriti paistsid silma vabatahtlikud eesti üksused, andes selliselt hoogu ja usku mobiliseeritutele. Eriti paistsid silma koolipoiste üksused. Tublid ja ennastsalga- vad juhid ja ohvitserid näitasid eeskujut. Siin võib mainida Vabadussõja kangelas- nagu: Laidoner, Pitka, Kuperjanov, Irv, Pödder, Parts ja palju teisi.

Kuid Eesti vabadusvõitlus polnud veel lõppenud. Suvel alustasid lõunast rünnakut Eesti aladele sakslastest koosnevad nn. Landeswehri väed. Need purustati aga juunis 1919 Võnnu lahingus. Samaaegselt tõrjuti edukalt tagasi uued enamlaste katsed tungida Eestisse. Ja lõpuks olid venelased sunnitud paluma vaherahu ja veebruaris 1920 kirjutati alla Tartu rahulepingule, kus Nõukogude Liit oli sunnitud tunnustama Eesti Vabariiki ja lubas seda respektierida ka alaliseks tulevikus. Venemaa oli sunnitud Eesti Vabariigile maksma ka suure sõjakahju.

Nii oli sangarlik Vabadussõda lõpetatud, sõda kus tuli võidelda kord Vene kord Saksa vastu, vahel korraka mõlemiga kahel rindel. Kuid vaatamata kõigile raskustele olime saanud tagasi iseseisvuse mille olime kaotanud aastasadandeid tagasi - aastal 1227.